

Sport als derde opvoedingsmilieu (2)

Samen gericht werken aan een pedagogische sportcultuur

Dit is het tweede deel van het artikel 'Sport als derde opvoedingsmilieu'

In het eerste artikel gaven we een aantal handvatten dat sportverenigingen kan helpen bij het creëren van een pedagogisch sportklimaat. In dit deel gaat het erom hoe je de daarvoor noodzakelijke cultuurverandering in gang kunt zetten.

TEKST JOHAN STEENBERGEN EN NICOLETTE SCHIPPER-VAN VELDHOVEN

Cultuur en het beïnvloeden van de clubcultuur

Creëren van een pedagogisch sportklimaat betreft nooit een eenmalige actie, in de zin van 'vandaag ingezet, morgen gerealiseerd.' Het gaat vaak om het beïnvloeden van een verenigingscultuur en niet zelden om het doorbreken van een bestaande cultuur. Dat vergt niet alleen lange adem, maar ook een gerichte en onderbouwde aanpak. 'De' cultuur binnen een sportvereniging is diepgeworteld en betreft de manier waarop actoren de dingen doen zoals ze doen en hoe ze met elkaar omgaan. Zij samen vormen, delen en dragen de cultuur. De cultuur is vaak aangeleerd in de dagelijkse praktijk en niet altijd onmiddellijk zichtbaar. Cultuur is duurzaam, stabiel en moeilijk te beïnvloeden – ze is vaak resistent tegen verandering (vgl. Steenbergen, Van Bronkhorst

▼
Concentratie

en Van der Kerk, 2018). Dat impliceert dat het belang van een pedagogisch sportklimaat en hoe hieraan bij te dragen tot de kern, het DNA van de vereniging, moet gaan behoren om ook daadwerkelijk 'iets' te veranderen.

Nu weten we dat cultuurverandering verre van gemakkelijk is (vgl. Schipper-van Veldhoven, 2018). Toch zijn er wel degelijk wat aanknopingspunten om een verenigingscultuur te beïnvloeden. Vrij naar Ten Have e.a. (2013) zijn er vier belangrijke voorwaarden om cultuurverandering tot stand te brengen (Steenbergen e.a., 2018, p.145-146):

- **Rationale.** De rationale is het waarom of idee van de beoogde verandering. Het is de beweegreden of aanleiding om te veranderen. Dus niet alleen 'we willen een vereniging zijn met een op-en-top pedagogisch sportklimaat' of 'we willen een club zijn waar alle kinderen plezier beleven'. Maar hier moet duidelijk worden het *waarom* hiervan, het zogenoemde 'grote verhaal van de verandering'. Dat kan zijn omdat er nu bijvoorbeeld een cultuur is waarbij de trainers van de jeugdteams te veel gericht zijn op presteren en winnen en te weinig op de ontwikkeling van de jeugd. Het waarom is dan gelegen in 'wij vinden het als sportvereniging belangrijk dat er een klimaat is dat bijdraagt aan de sociale en motorische ontwikkeling van kinderen.' De rationale bevindt zich op het niveau van de missie en legitimering van de verandering.
- **Effect.** Effect gaat over de vraag welke concrete, gewenste en ongewenste gevolgen het realiseren van de grote ambitie met zich meebrengen. Dit betreft het 'kleine verhaal' van de ingezette

Foto Jan de Koning (KNVB)

of in te zetten verandering. Als pedagogische waarden en sportplezier meer centraal komen te staan, betekent dat misschien dat de beste trainers niet meer op de selectieteams maar op de jongere jeugd worden gezet. Of wanneer de ontwikkeling van de kinderen op de club een leidend principe wordt dan ligt het meer voor de hand om spelers op verschillende posities te zetten, in plaats op steeds dezelfde plek in het team. Om zicht te krijgen op de gevolgen van een ingezette verandering is het belangrijk deze steeds goed te monitoren en evalueren, door bijvoorbeeld in gesprek te gaan met de direct betrokkenen binnen de club en of ze nog steeds enthousiast zijn en 'meewillen' in de verandering.

“It takes a village to raise a child” (Afrikaans gezegde)

Beide factoren hebben betrekking op wat wel ‘de verandering’ wordt genoemd. Om deze verandering te kunnen waarmaken, moet de *capaciteit tot verandering* op een sportvereniging wel toereikend zijn. En dat betekent in ieder geval dat er moet worden voldaan aan:

- **Focus.** Waar rationale staat voor beweegredenen, daar staat focus voor de beweegrichting. Deze factor richt zich op de mate waarin een vereniging voldoende in staat is focus op de gewenste verandering aan te brengen en te behouden. Hier gaat het er vooral om duidelijkheid te bieden *wat* er moet veranderen en *hoe* precies. Dan komen ook concrete veranderplannen in beeld en de doelen die men wil realiseren en welke prioriteiten zijn aan te brengen. Als het grote verhaal (de rationale) bijvoorbeeld is om te komen tot een club die staat voor een pedagogisch sportklimaat dan kan binnen de factor focus worden gekeken hoe daar te komen en wat daar voor nodig is, bijvoorbeeld het coachen van de trainers, het informeren van de ouders - ‘winnen is belangrijk ... maar heeft geen prioriteit’ - en welke werkzaamheden hierbij horen.
- **Energie.** Is er binnen de vereniging voldoende brandstof voor de verandering? Zijn er voldoende leden bereid die de handen uit de mouwen willen steken (‘willen’), zijn deze daartoe ook voldoende toegerust (‘kunnen’) en beschikken ze over voldoende tijd, zijn zo wat zaken die binnen deze factor vallen. Soms zijn leden niet voldoende toegerust en ook komt voor dat de leden het wel kunnen, maar simpelweg niet willen (‘weerstand’). Hier gaat bij de factor ‘Energie’ om de mensen of leden die willen meewerken aan de gewenste veranderingen. Als er te weinig brandstof is dan kunnen de

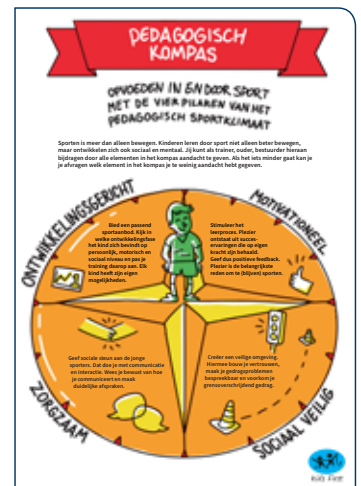
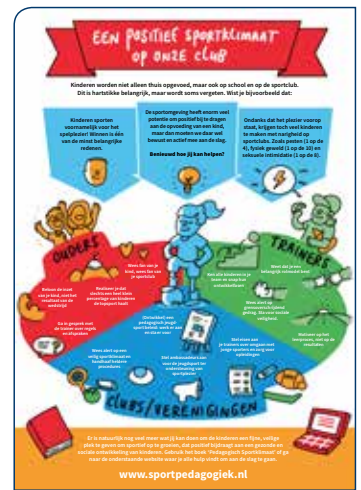
ambities logischerwijs niet (te) groot zijn. De vier factoren mogen niet los van elkaar worden gezien, maar ze hangen logischerwijs met elkaar samen. Stel het bestuur wil bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat en besluit een plan op te stellen hoe dit aan te pakken (focus) en te volgen hoe dit gaat (effecten). Het enige wat over het hoofd is gezien is of trainers en coaches dit kunnen en willen (energie). Er is, met andere woorden, te weinig gecommuniceerd met de belangrijkste uitvoerders ‘de trainers’ en te veel topdown gewerkt. De kans dat er dan gezamenlijk wordt gewerkt aan een pedagogisch sportklimaat is gering. Wat dus belangrijk is, naast de vier genoemde factoren, is dat er visie is en voldoende concrete handvatten zijn om toe te werken naar een pedagogisch sportklimaat. Het zogenoemde pedagogisch sportkompas kan hier specifiek aan bijdragen.

Het pedagogisch sportkompas geeft kader voor visie en uitvoering

Op dit moment loopt er een groot actiegericht onderzoek “KIDS FIRST, op naar een pedagogisch clubklimaat” om ‘op de werkvloer’ een pedagogisch sportklimaat te realiseren, gesubsidieerd door het ZonMw Onderzoeksprogramma Sport en Bewegen (2018-2020). Hogeschool Windesheim (lectoraat Sportpedagogiek) is projectleider en onderzoekt samen met een groot consortium naar een werkwijze voor clubs, verenigingen en andere sportaanbieders om een pedagogisch sportklimaat te ontwikkelen en in te zetten. Het onderzoek is nog in volle gang en we hopen eind 2020 de resultaten te kunnen presenteren. Wel zijn binnen het project twee infographics uitgebracht om clubs te helpen om op een toegankelijke manier na te denken over het realiseren een pedagogisch sportklimaat en ook is een eerste opzet van een toolkit gereed (zie <https://www.sportpedagogiek.nl/>)

Tot slot

Sportverenigingen zijn zich niet altijd bewust van de pedagogische mogelijkheden en/of hun opvoedende taak. In Nederland sporten meer dan 1,3 miljoen kinderen in georganiseerd verband in de sportvereniging. Dit brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee. In het onderwijs, in de kinderopvang worden pedagogische eisen gesteld aan docenten/begeleiders en in ‘de sport’ laten we het over aan goed bedoelende vrijwilligers. Door een visie te ontwikkelen op een pedagogisch sportklimaat kan een vereniging ervoor zorgen dat zij hun opvoedende taak serieus nemen en dat zij werkelijk kunnen gaan bijdragen aan de ambities benoemd in het Nationaal Sportakkoord. Het wordt tijd voor een cultuuromslag waarbinnen de ontwikkeling van alle jeugd in de volle breedte aandacht krijgt.

Bronnen

Schipper-van Veldhoven, N. (2018). Een pedagogisch- en veilig sportklimaat. In Bronkhorst, A, Van der Ker, J., & Schipper-van Veldhoven, N. (Eds.). Een pedagogisch sportklimaat; het realiseren van een positieve clubcultuur. Uitgeverij Coutinho. Bussum, pp. 21-29.

Steenbergen, J. & Romijn, D. (2018). Van goede bedoelingen naar goed gedrag: Tien inzichten in beïnvloeding van ongewenst gedrag voor trainers en bestuurders. Utrecht: Mulier Instituut.

Steenbergen, J., Bronkhorst, A. & Kerck, J. van der (2018). Cultuurverandering op de sportclub. In A. Bronkhorst, J. van der Kerck en N. Schipper van Veldhoven, *Een pedagogisch sportklimaat – het realiseren van een positieve clubcultuur* (pp.137-158). Bussum: Cautinho.

Ten Have, S, Ten Have, W., Huijsmans, A.B. & Van der Eng, N. (2013). Veranderkracht: Succesvol doelen realiseren. Rotterdam: Mediawerf.

Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J. A., Neels, K., Van Den Eede, F. (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. Child Abuse & Neglect 51, 223–236.

Contact
n.schippervanveldhoven@windesheim.nl

Kernwoorden
pedagogisch sportklimaat, sport als derde opvoedingsmilieu